

ANTONÍN SOVA:

VÝBOR BÁSNÍ

Uspořádal
a úvodními poznámkami doprovodil
ARNE NOVÁK.

PRAHA.
NAKLADATEL ALOIS HÁNEK, KNIHKUPEC.

KNIHTISKÁRNA: J. ROKYTA, PRAHA

ÚVOD.

Chceme-li poctivě a důvěrně porozuměti svérázu onoho básnického pokolení, jež, následujíc po generaci Julia Zeyera, Jaroslava Vrchlického a Svatopluka Čecha, vtisklo v posledních patnácti dvaceti létech naší poesii svého ducha, nesmíme ustrnouti na chápání jeho ideí a názorů, ačkoliv při prvním pozorování zdají se zásadním dělítkem mezi starším a mladším rodem básnickým. Svéráz ten spočívá ještě jinde a ještě hlouběji — v novém, o mnoho zjemnějším a složitějším ž i v o t ě d o j m o v é m a c i t o v é m než byl ten, který určoval lyriku našich otců. Intellektualnost živenou z jiných a nových zdrojů ideových doplňuje nová sensibilita, a na novém obraze světa, vlastním mladšímu pokolení, spolupracují vypěstěnější smysly, odstíněnější nervy, zjitřenější srdce. Citlivý lyrický orgán našich básníků chvěje se v každém otřesu duševního ovzdu-

ší vzrušeněji, bolestněji jako příjemná deska rezonanční . . . jest tato sensitivnost, pronikající až do morku kostí, více pýchou či kletbou?

Antonín Sova, vedle J. S. Machara a Otakara Březiny největší básník tohoto pokolení, jest uprostřed sensitivně laděných duší vůbec nejdokonalejším typem lyrického sensitiva. Jestliže střízlivý a útočný kritický rozum J. S. Macharův skutečnost, zřenou plasticky a logicky, soudí a napadá, jestliže širé, kladné a synthetické ingenium kontemplativního O. Březiny v skutečnosti hledá jen obrazy a podobenství pro symbolisaci vesměrných ideí, prožívá Antonín Sova, impressionista pobouřených nervů a roztouženého srdce, var a vír skutečnosti jako lyrické drama složené z kmitu dojmů a sensací, z hořečných otřesů, smyslových krisí. Také u Antonína Sovy najdeme velkou řadu prvků a živelů ideových — (a o mnohé se sdílí buď s fanatikem sociální spravedlnosti J. S. Macharem neb s knězem kosmického řádu O. Březinou, dvěma protinožci vyrostlými ze stejné podmračné doby, toužící po vykoupení) — avšak ideje nejsou u Sovy nikdy seřazeny, vyrovnány, domyšleny. Sova miluje myšlenky pro citový jich přízvuk, pro náladovou jich příchut, pro dojmové jich zabarvení. Chce jimi býti dojat, vzru-

šen, uchvácen: toť nejvyšší možnosti lásky pro něho — i lásky k ideím. V minutě nejvyššího varu, při krajním stupni napětí přijímá do svého citového a nervového života krvavé otázky dne, zoufalé sociální tužby, prudké mravní vzněty, drásavé hospodářské úzkosti, vášnivé vzdory národní: avšak neřeší jich. Vyčerpá až na dno jejich dojemový obsah, rozvíje s plným uměním rhetorického básníka jejich možnosti, sepne je v prudké opravdovosti s nejnvtřnějšími vztahy svého citového žití, ponoří je do plaché a vlahé mlhy svého náladového ovzduší, avšak proměniv je takto v lyrická themata, nezodpovídá jich. Neméně naivním úsilím než hledati v básnické tvorbě Sovově ideové protiklady a logické skoky, bylo by řaditi je ve smyslu myšlenkové evoluce, dle kategorií názorů mravních a sociálních — ty nebyly principem vůdčím, nýbrž jen citovými vzněcovadly. Antonín Sova prošel — a snad větší měrou než kdokoliv z jeho současníků — dlouhou vývojovou drahou; nevyvíjel se to však ideolog, nýbrž lyrik a sensitiv.

Lyrické oblasti, pro niž jest celou svou vnitřní organizací předurčen, zůstal Antonín Sova v podstatě věren. Na samém prahu básnické dráhy na rozhraní osmdesátých a devadesátých let v knize „Realistic-

kých slok“ a v skizzáři „Z mého kraje“, zvábila literární móda tohoto rozeného subjektivistu na scestí: Antonín Sova se pokouší zpodobovati skutečnost nikoliv v dojmových a citových vztazích k vlastnímu svému já, nýbrž v domnělé objektivnosti, ve věcných a korektních popisech genrových a krajinářských — chce raději suše referovati než přebásňovati. Avšak jeho lyrismus jest silnější než tato vůle studeného realistického směru: skoro mimoděk, ba často proti básníkovu chtění ozývají se v trpělivě a střízlivě kreslených obrázcích ze společnosti městské a předměstské velmi bolestné a horoucí tóny citového zaujetí, mravního vzrušení a nad krajinomalbami, které chtěly věrně a neosobně obrážeti zevní tvárovou i barevnou pravdu, rozvlají náhle sladké mlhy důvěrné něhy, milostné touhy, záдумčivého tesknění. A básník poslouchá hlasu svého srdce; oddá se interpretaci přírody i společnosti po stránce dojmu, nálady, a kniha za knihou stupňuje jeho smysl pro odstín, pro polotón, pro nejjemnější zachvění. Sotvaže Sova opustil období chladné a šedivé, mrzuté a střízlivé objektivnosti, vše u něho jihne, vroucní, laskaví: že s básnickým názorem a pojetím také jeho básnický výraz, toť svědectví jeho opravdové umělecké síly. Hned svazek „Květů intim-

ních nálad“ mluví o tom zcela určitě. Postupně převládají živly melodické v jeho lyrice; jeho verše mají hudební valeury; zvukomalba oživuje jeho sloky; rým, zprvu trochu konvenční a mdlý, nabývá osobního svérázu. Tak mohl básník, pohroužen do lyrické rozkoše důvěrného a roztouženého vnímání a do půvabu marného snění, zůstati sensitivem a intimistou svého zádumčivého údolí: *oné vallium vallis*, jak ji později nazval sám.

Avšak básníka oblasti náladové a dojmové doplňoval od začátku pocta hlubokého fondu citového: divadlo světa nerozechvívalo pouze jemné nervy, nýbrž jitřilo a zraňovalo také neobyčejně bolestné a trpící srdce. Rozmarný a prázdný flirt, který neuspokojuje, zádumčivý stesk mládí žitého na prázdno, planá touha překypujících mladistvých sil po činu, snívá hra nenávratných vzpomínek, slovem všecko to neurčité a matné hoře osobní z prvních knih opisuje vždy širší a důsažnější kruhy: od čistě individuálního smutku dostává se Sova postupně k vnitřní tragice celé generace, k typickému utrpení synů konce století, k lyrické zpovědi za mnohohlavý zástup strádajících. Jestliže z počátku přijímá básník na sebe tuto bolestnou úlohu v passivním soucitu a v

tiché soustrázní, později vítězí v něm pudy odboje, vzdru, kletby a msty.

Mezi knihou „Soucitu a vzdoru“ a „Vybouřeným smutkem“, kdy vznikla „Zlomená duše“, leží nejčernější období básníkovo, období naprostého nihilismu a pessimismu, opětne spíše dojmového než ideového. Básník odhazuje a láme teď, co vytvořil: pohrdá uměním písňové zkratky a v krvavé, zlomkovité, křečovité analisi trhá kus po kuse ze své duše — ne již lyrická píseň, nýbrž improvizovaná konfesse jest jeho básnickým útvarem. Není náhodou, že právě nyní vstupuje Sova, jemuž naprosto chybí dar epického rozvíjení děje neb postavy — (jeho romány nemají pevné kostry, ale za to mnoho náladového kouzla), — mezi prosaiky řadou skizzových kreseb vnitřního světa, případně nadepsaných „lyrické vteřiny duše“. Verš jest mu čímsi příliš uzavřeným, strnulým, definitivním pro analytický deník vzbouřeného a rozvířeného nitra; odkládá rým; uvolňuje rytmus; píše konečně prosou, docela subjektivní, neepickou, trhavou, zámlkovou. Tato léta analytické destrukce, která současně a ze stejných vnitřních příčin se Sovou prožíval i Machar, nebyla ztracena ani pro básnickou formu jeho. Čeho pozbyl Sovův verš na melodičnosti, toho přibýlo mu na plasti-

ce a hutnosti: básník hledá pro duševní zá-
chvňv případné slovo, ostře vyrýsovaný
obraz, lísavě přiléhavou metaforu; píše hut-
něji, kovověji, tvrději. Místo zkratky písňo-
vé uvádí do své lyriky zkratku balladickou
se vši její soustředěností dialogu, s celou je-
jí úsečnou zámlkovostí, s veškerým jejím
dramatickým spádem, s onou brachylogič-
ností v podání scenerií, situací, krajinných
dekorací. A. Sova jest mistrem této lyrické
ballady, kterou později (v „Balladě o
jednom člověku a jeho rado-
stech“) rozpřel v celou knihu; v ní vy-
užil i některých možností české tradice ver-
šové, jak ji z prostonárodní písňe přejali Če-
lakovský, Erben, Neruda, umělci zhuštěné-
ho slova a sevřeného verše.

Analytické a kritické období značilo u
Antonína Sovy básnický zápor: toužil nyní
po duševním a uměleckém kladu. To bylo v
čase, kdy se v něm vyhraňovala kniha „Vy-
bouřených smutků“, památná od své-
ho jména až do poslední písmeny. Základní
nota její jest ještě negace: misanthropická
a hořká kritika člověka i společnosti v ú-
padku, lidské odvěké bídy a mravního roz-
kladu starého světa.

Avšak básník touží po vybouření se, po
osvobození, po nových možnostech žití;
vedle plaché a nedůvěřivé fikce světa vy-

sněného pro útěchu hrdých a zrazených duší individuálních, kterou narýsoval básník na pozadí knihy, šumí nad několika básněmi jakési tušení nového společenského řádu, spravedlivějšího zítřka, třetího evangelia. Osobní snění mění se v obecnou, chiliastickou naději. U básníka, jenž není filosofem nýbrž lyrikem, jest tento v podstatě citový přerod spíše vytušen, vytoužen, protrpěn než promyšlen; jest však tak intenzivní, že proniká až ke kořenům básnické organizace knihy. Na rozdíl od předcházející Sovovy tvorby tihne tato sbírka k synthesi. Místo dosavadního podrobného rozboru osobních duševních stavů hledá a nalézá tu básník zhuštěné a soustředěné obrazy pro ně, za jejichž ostrou, někdy skoro karikaturní kresbou jasně vystupuje obecná abstrakce, zahrnující celou řadu jevů konkrétních. Jednotlivé a jedinečné krajiny reální jsou tu sestilisovány do velkých, základních linií přísné vznešenosti neb suggestivní hrůzy; společenské dění proniknuto jest několika význačnými, nezapomenutelnými obrazy: vše náhodné, podružné, jen časové opadlo jako slupky v ruce básníka, hledajícího trvalé podstatné jádro. Zde a v několika příbuzných oddílech pozdějších knih, hlavně v „Dobrodružstvích odvahy“ stal se dosavadní dojmový a náladový lyrik

symbolistou, promítaje obrazy a podobenstvími netoliko individuální stavy duševní, nýbrž i hromadné, společenské tuchy a touhy. V podstatě jiný jest symbolismus O. Březiny, rozepiavšího právě tehdy, po překonané lyrice nervní a melancholické, peruti k nejvyššímu letu: symbolismus Březinův, nejosobnější výraz svého tvůrce, nalézá obrazová a dojmová podobenství pro ideje, souborně seřazené v celou soustavu mystické koncepce světa.

Nezamlčím však, že, setkali-li se tito oba velcí básníci kdy na společných cestách, bylo to v době, značící pro jednoho z nich přechod od „Vybouřených smutků“ ke knize „Ještě jednou se vrátíme“ a pro druhého let od „Svítání na západě“ k „Větrům od pólů“. Vypluv z mračen sociálního pessimismu, sdílel se Sova s Březinou o nadějnou víru v příští nového společenského řádu, o vášný sen zbratření všech rukou a srdcí v říši mravní svobody, ač zůstal cizím pantheistickým předpokladům Březinovým. Pro tento prorocký prelud, tuto chiliastickou důvěru vytváří si Sova v knize „Ještě jednou se vrátíme“ výmluvný symbolický obraz „Údolí nového království“, jemuž tu posvěcuje celý oddíl knihy, vývojevě nejzralejší a jež v několika obměnách sleduje ještě v

sbírkách „Dobrodružství odvahy“ a „Zápasy a osudy“. Utkvěv celou bytostí na této vysněné představě, která vzněcuje mocně jeho citový i dojemový život, činí ji i východiskem nového principu slohového. Ve „Zlomené duši“ a ve „Vybouřených smutcích“, knihách to záporu a pochybností, rozbil starý, uzavřený verš — nyní, nikoliv bez vlivu Březinova (a u básníka impulsivnosti Sovovy při velké vnitřní svéráznosti nelze přehlížeti vlivů velmi intenzivních) dospívá k nové hodnotě veršové, k typu verše volného, členěného organicky dle rozvětvení myšlenky a obrazu a nikoliv mechanicky dle rytmu přízvukového. U obou básníků, v tomto období především hymnických a rhetorických, nabývá širý volný verš mohutného rozmachu, řečnické plnosti, freskovité perspektivy a odpovídá ve shodě co nejdokonalejší obsahové náplni této chvíle kladné a štědré. O. Březina nachází v něm svou konečnou formu, kdežto Sova, proživ citové vzrušení chiliastických nadějí, vzdává se ho a navrácí se opět k starší své, měkce laděné a velmi suggestivní formě písňové.

Velmi výrazně pojmenovaný svazek „Ještě jednou se vrátíme“, seskupený v době, kdy mladé pokolení v Čechách ocitá se na nejistém rozcestí, uzavírá kromě

velmi pokročilého „Údolí nového království“, mnoho retrospektivy, ba ne jeden dokument opravdového návratu k starším hodnotám duševním i uměleckým. Plněji než kdy před tím ozývá se tu Sova erotik, stvořivší současně v lyrickém „Ivově románu“ knihu sladké a výmluvné touhy po léčivém a svobodném ženství. Erotické partie z prvních lyrických knih Sovových zpívají o lásce rozmarné, prchavé, nervosní která sotva sestupuje do hloubek citu a jež, jsouc věčným vzrušováním a drážděním, nemá síly, aby se stala osudem. Teprve teď vstupuje žena (ve „Vybouřených smutcích“ odsouzená příkrým misogynem a v „Dobrodružstvích odvahy“ zúčastněná na díle mravní revoluce) plně do Sovovy poesie — a sensitiv, plný touhy a snění, zpívá k její počtě a na přivítanou piecy záhadného kouzla, v němž se mísí skutečnost a přelud, lyrika srdce i nervů, malba i hudba. K erotickým tematům vrátil se Sova pak teprve po létech v hořkém svazku „Lyriky lásky a života“, k němuž epický komentář shrnul v nervosních a otrávených povídkách „O milkování, lásce a zradě“. Rub moderní lásky, skepse navždy zasnoubená se smyslovým nasycením a přesycením, hrůza odcizení a náhlý pocit zneprátení propukají tu-

to v malých, úsečných a břitce vybroušených písních, které opětne stilisují skutečnost do zádušných forem pohádky, do přísných symbolů uzavírajících celé osudy. Erotika, která v knize „Ještě jednou se vrátíme“ byla pozváním snílka do hry a do tance života, stává se v „Lyricelásky a života“ útekem ze světa, prchnutím do říše věčného sněhu a studeného mlčení.

V knize „Ještě jednou se vrátíme“ těsně spjat jest s erotikou ještě jeden plodný motiv, pro Sovu nad jiné význačný: útek do přírody z kultury a ze společnosti, přissátí se k prsům matky země marnotratného syna, na čas omámeného složitými hrůzami raffinovaného života. Již po „Realistických slokách“ infikovaných jedy města, osvobodil se básník knihou lesů, pasek, luk a řek „Květy intimních nálad“; nyní po dusném ovzduší „Zlomené duše“ a „Vybouřených smutků“ procítá starý impressionista na louce uprostřed hlubokých hvozdů, hledí velkýma očima do zelené mlhy mezi stromy, poslouchá šepotu trav a bzučení hmyzu. Tento rousseauovský motiv vrací se ve všech dalších Sovových knihách lyriky intimní; od „Dobrodružství odvahy“ dává se básník u-

kolébávatí do snů také hučením moře kromě vlnění lesů.

Důvěrného lyrika doplňuje básnický tribun a polemik veřejné inspirace, vášnivě zaujatý politickými a sociálními úzkostmi a vždy znovu vzrušovaný ujařmováním, pokorováním a otročením svého kmene. Již v prvních svých knihách naslouchal pozorně a rozechvěně inspiraci doby a v několika ódách na Prahu, kterou si toužil vyzdvihnouti z mlh historického tradicionalismu do jasného ovzduší moderní velikosti, zazněla jeho kovová struna silně a mocně. Ponořil se pak do politických událostí, nikoliv aby v nich našel podnět obecného přemýšlení a vrhnul se do tříšti otázek sociálních, nikoli aby pokoušel se o jejich řešení, nýbrž z potřeby lyrikovy, prožiti co nejsilnější otřesy citovosti, tkvějící kořeny až v temných hloubkách račy a kmene. Vytvořil v improvisacích „Theodoru Mommsenovi“ a „Hlad“, i ve „Třech zpěvech dnešků i zítřků“ zvláštní a svérázný druh politické písně. Věren svojí generaci, cítil svou národnost vždy spíše račově, sociálně, ano i hospodářsky, než historicky a tradičně; avšak čistě umělecký kult síly promítl se u něho vášnivou láskou k samostatnosti národa a odporem k nízkému duchu otroctví: některé krvavé výkřiky národní

tísně, jak je ze staršího pokolení vyrazili Svatopluk Čech neb Julius Zeyer, vracejí se i u Sovy. Jeho politická píseň jest prudká improvisace vášnivě pobouřeného citu a krajně vydrážděného vzdoru, improvisace, jež jako každá pravá politická chanson předpokládá davovou resonanci, tisícihlasový ozvuk, citovou spolupráci posluchačstva, strženého suggescí. Tu jest Sova protinožcem Machara, kritisujícího, ironisujícího racionalisty: Machar promyšleně bojuje, Sova rozvášněně útočí. Nejednou podal Sova v těchto improvisacích místo kalené, a bezpečně tnoucí ocele pouhou nezpracovanou rudu neb i prázdné strusky; tak „T ř i z p ě v y d n e š k ů i z í t ř k ů“ působí více než kterákoliv z jeho knih dojmem provisorních skizz.

Ba zdá se, že neměly a nechtěly býti více: jsou patrně ukázkami z dílny umělce pracujícího na knize definitivní a vyhraněné krásy, na „D o b r o d r u ž s t v í c h o d v a h y“. Umělecky stojí toto nedoceněné Sovovo dílo velmi vysoko: básníkovi zdářila se poprvé synthesa obou tvárných principů jeho slohu, melodického i plastického, takže lyrické ballady mají zároveň písňový let a zkratkový sevřený výraz nesen jest okouzlující náladovou hudbou.

Antonín Sova podává se tu celý. Vedle

krajin vypozerovaných a vystižených s impressionismem velmi vypěstěným, které zalidňují důvěrné a vášnivé boly a touhy duše jedinečné, rýsují se tu v zjednodušených liniích symbolické scenerie freskového rázu, aby byly rámcem pro symbolická divadla společenského vývoje, doufání, zklamání a novoidealistického návratu. Celek postaven jest pod zorný úhel touhy po mravním odvážném osvobození jednotlivce i společnosti; osvobození, které si uvědomilo, že jeho podmínkou jest obět, osamocení, melancholie filosofova. Z nesmělých a přísných tuch „Vybouřených smutků“ vede přímá cesta k „Dobrodružstvím odvahy“, takže sen o „Údolí nového království“ byl pouhou epizodou; podobně vede cesta, ač srážnější a zoufalejší, od misogynství „Vybouřených smutků“ k erotickému pessimismu „Lyriky lásky a života“. —

Dvacet let po první své básnické knize předníká Antonín Sova přehlídku svého lyrického díla: výsledek této revise umělce již zralého a muže prošedšího gehennami smutků a utrpení, bude asi odlišný od obrazu, jaký kreslí psychologický výklad vývoje básníkovy, o jaký nám jde v tomto informačním výboru. Avšak v čelo revisionistického svého souboru staví Antonín Sova

zcela nový svazek lyriky, nadepsaný příznačně „Z á p a s y a o s u d y“, svazek, jenž není jen retrospektivou, nýbrž štědrým slibem nového vzrůstu a rozkvětu tvůrčích darů poetových. Není tu jen vlastenecká rhetorika a sociální pathos z konce věku, jak podávaly je starší Sovcovy knihy, nýbrž nová jejich formace ve způsobě visionářské ballady. Není tu jen křehká a rozcitlivělá krajinomalba duše a intenzivní erotika, napojená všemi léky i jedy ženského kouzla, jak charakterisovaly vždy našeho sensitive a impressionistu, nýbrž zdařil se tu naprostě mnohokrát opakovaný pokus o lyrickou zkratku, o balladické aperçu vnitřního života. Konečně neopakuje se tu pouze Sovův individualistický chiliasmus, Sovův sen o zítřku vyššího a silnějšího člověka, nýbrž korunován jest vyšším kladem, pozitivismem lásky k životu a chvály vývoje, horoucím magnificat stvoření a tvůrce. Básníci, kteří přehlížejí definitivně své dílo, uzavírají je; po „Z á p a s e c h a o s u d e c h“ chceme věriti, že Antonín Sova uzavřel první velkou fási svého díla, aby zahájil novou, snad chudší na dramatické výjevy poetického vývoje, snad ještě bohatší na umělecké hodnoty . . .

BIBLIOGRAFIE.

Časový sled Sovových veršovaných knih jest tento: „Realistické sloky“ r. 1890, „Květy intimních nálad“ r. 1891, „Z mého kraje“ r. 1893, „Soucit a vzdor“ r. 1894, „Zlomená duše“ r. 1896, „Vybouřené smutky“ r. 1897, (nové vydání „Zlomené duše“, „Vybouřených smutků“ a básnické invektivy z r. 1897 „Theodoru Mommsenovi“ r. 1904), „Ještě jednou se vrátíme“ r. 1900, „Ballada o jednom člověku a jeho radostech“ r. 1903, „Tři zpěvy dnešků i zítřku“ 1905, „Dobrodružství odvahy“ r. 1906 a „Lyrika lásky a života“ r. 1907. Samostatně vyšla též uvedená invektivní „Theodoru Mommsenovi“ r. 1897 a časová báseň „Hlad“ r. 1903. Od r. 1909 vydává firma Hejda a Tuček Sebrané spisy Antonína Sovy; zahájeny byly dotud netištěným svazkem veršů „Zápasy a osudy“ r. 1910; 3. svazek Sebraných spisů „Kniha

prvního zaslíbení“ podává revisi a trest prvních lyrických děl Sovových.

Novellistika Sovova vykazuje tato díla: „P r ó s a“ r. 1898, jež v značně rozšířeném vydání vyšla r. 1903 pod titulem „P o v í d k y a m e n š í č r t y“; dva romány „I v ů v r o m á n“ r. 1902 a „V ý p r a v y c h u d ý c h“ r. 1904 a dva svazky povídek „O m i l k o v á n í, l á s c e a z r a d ě“ r. 1909.

Zevrubněji, kromě posudků jednotlivých knih, psali o Sovovi: F. X. Š a l d a v jubilejní stati, otištěné v „Přehledu“ r. 1904; Jiří K a r á s e k z e L v o v i c v knize essayí „I m p r e s s i o n i s t é a i r o n i k o v é“ r. 1903 a A r n e N o v á k v úvodě k anthologii „N o v á č e s k á p o e s i e“ r. 1907.

*

O B S A H:

Úvod	3
Z „Realistických slok“:	
Slepá	21
Zimní večery	22
První koncert	25
Z „Květů intimních nálad“:	
U řek	26
Olše	27
Procházkou	28
Mám teplo v lažné v srdci zas	28
Z knihy: „Z mého kraje“:	
U strže	30
Rybníky	30
Táborské kraje	31
Ze „Soucitu i vzdoru“:	
Píseň	31
Stará a nová Praha	32
Nedělní jítro	34
Za slunných dnů	36
Ze „Zlomené duše“:	
Smetanovo kvartetto „Z mého života“	36
Z „Vybouřených smutků“:	
Reka	39
Meditace	42
Kondor	43

Umění Severu	45
Vyšel jsem z přítmi	46
Z knihy: „Ještě jednou se vrátíme“:	
Samota milenců	47
Princezna Lyoleja	48
Kdo vám tak zcuchal tmavé vlasy?	49
Z velkoměstského osamění	51
Studny Nadějí	52
Výčitky	52
Z „Balady o jednom člověku a jeho radostech“	
Sloka 106—114	55
Ze „Tří zpěvů dnešků i zítřků“:	
Z „Písňe prvního května“	58
Z „Dobrodružství odvahy“:	
A revoluční silné větry duly	60
Nespokojení orlové	61
Svět msty	62
Kořist duše	62
Protest ženy	65
U moře	68
Z „Lyriky lásky a života“:	
Drama	69
Hluboké samoty	70
Piseň o dobrodružném srdci	71
Mně vyčítaly hory v sněhu	73
Co mohl najít poutník	74
Mladá láska	74
Ze „Zápasů a osudů“	
Praha věčná stráž	76
Cizinec a okouzlení	80
Rozhodnuto	81
Odevzdání	83
Učitel žákovi	84
Bibliografie	85